

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

127

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਗ-੨

‘ਖੜੀ’

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਰਗ-2

ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ (baby) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਉਤੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਇ, ਅਨਿੰਨ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ, ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੁਵੱਲੀ ਖਿੱਚ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਂ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਨਵ-ਜਨਮੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸੋਚ, ਫਿਕਰ, ਸਿਆਣਪ ਜਾਂ ਉਦਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਕੁਦਰਤੀ ਦਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਸ਼ੁਭ-ਚਿੰਤਕ 'ਹਸਤੀ' ਹੈ, ਜੋ ਪਿਆਰ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਇ ਨਿਸਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਰੱਬ, ਗੁਰੂ ਤੇ ਦਾਤੀ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮਾਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸਭ-ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬੱਚਾ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ, ਨਿਸਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਛਤ੍ਰਛਾਇਆ ਹੇਠ ਖੇਲ੍ਹਦਾ, ਮੱਲ੍ਹਦਾ, ਚਾਉ ਵਿਚ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ, ਖੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸਹਿਜ-ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਧਰ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਵਿਚ 'ਲਿਵ' ਲਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ! ਸਗੋਂ ਮਾਂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ 'ਪਿਆਰ-ਖਿੱਚ' ਵਿਚ, ਜੋ ਕਰਤੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ!

'ਮਾਂ-ਬੱਚੇ' ਦੇ 'ਪਿਆਰ' ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਇਲਾਹੀ ਕਿਸ਼ਮਾ ਹੈ, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ।

'ਮਾਂ-ਪਿਆਰ' ਜਾਂ 'ਮੋਹ' ਦੀ ਛਤ੍ਰਛਾਇਆ ਬੱਚੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਚਿਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਗੀਝਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰ-ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਪਾਇਣ ਜਾਂ ਸੁਰ

ਵਿਚ (in tune) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਬੱਚਾ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਆਪ-ਹਦੁਰਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬੇਸੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਮਾਂ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਸਤੀ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ‘ਮਾਂ-ਪਿਆਰ’ ਦੇ ਨਿੱਘ, ਸੁਖ, ਅੰਨਦ ਤੇ ਸ਼ੁਭ-ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਬੱਚੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਹੀ ਹੈ –

ਆਪਣੇ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੧)

ਜਦ ਬੱਚਾ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਂ-ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ ਬੇਸੁਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਆਰ ਰੂਪੀ ਸੌਮੇ ਨਾਲੋਂ ਸਬੰਧ ਢਿੱਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਭਾਵਨਾ-ਹੀਣ, ਪਿਆਰ-ਹੀਣ, ਰੁਖਾ-ਸੁਕਾ, ਇਕੱਲਪੁਣੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਂ-ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਦ ਵੀ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ-ਪਣ ਅਥਵਾ ਸਿਆਣਪਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ 'ਹਾਇ ਮਾਂ' ਕੁਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁੜ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਨਿੱਘਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰਦੀ ਹੈ —

ਜੇ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਧਾਇਆ ॥

ਤਾਂ ਭੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਮਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੭)

ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਤੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਦੂਜੇ-ਬਾਉ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਮਾਤਾ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੌਜ਼ਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਸਦਾ 'ਛਲ੍ਹਾ' ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚਿਲਕਵੇਂ ਪ੍ਰਛਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ, ਬਰਕਤਾਂ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਉਪਰੰਤ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਣ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ 'ਲਿਵ' ਜੋ ਗਰਭ ਵਿਚ ਕਰਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੀ — ਟੁੱਟ ਕੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਹਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ਮਾਇਆ ਵੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਡਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੂੰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਅਧੀਨ ਇਸਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ॥

ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲ੍ਹ ਰਚਾਇਆ ॥

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥
 ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥
 ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ

ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੨੧)

ਇਹ ਦੁਵੱਲਾ ਮਾਂ-ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਿਤੇ—

ਪੜ੍ਹਿਆ-ਪੜ੍ਹਾਇਆ

ਸਿਖਿਆ-ਸਿਖਾਇਆ

ਲਿਆ-ਦਿੱਤਾ

ਖਰੀਦਿਆ

ਉਪਜਾਇਆ

ਬੋਹਿਆ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

‘ਨਰਸ’ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧੀ ਦਾ ਬੱਚੇ ਲਈ ਪਿਆਰ ‘ਮਾਂ-ਪਿਆਰ’ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ‘ਮਾਂ-ਪਿਆਰ’ ਪੁਰੋਂ ਇਲਾਹੀ ‘ਹੁਕਮ’ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਲਈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸੇ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਨਮੂਨਾ ਜਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਮਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ!

ਪਰ ਇਹ ‘ਮਾਂ-ਪਿਆਰ’ ਸਿਰਫ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤਾਈਂ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਮੋਹ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ—

‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਾਜ-ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਸ਼ਹਿਜਾਦਾ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਸ਼ਾਹੀ' ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਸ਼ਹਿਜਾਦਾ ਹੈ — ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਧਾਰਨ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ' ਬਤੀਤ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਪੁਕਾਰ-ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ —

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲ੍ਹ ਪਛਾਣੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੪੧)

ਪਰ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ! ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਓਪਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ-ਗਾ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ —

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨)

ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ ॥

ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਗੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੬)

ਦੂਲਭ ਦੇਹ ਪਾਈ ਵਡਭਾਰੀ ॥

ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਹਿ ਤੇ ਆਤਮ ਘਾਤੀ ॥੧॥

ਮਰਿ ਨ ਜਾਹੀ ਜਿਨਾ ਬਿਸਰਤ ਰਾਮ ॥

ਨਾਮ ਬਿਹੁਨ ਜੀਵਨ ਕਉਨ ਕਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੮)

ਜਿਨ੍ਹ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਚੇਤਿਓ ਸੇ ਭਾਗਹੀਣ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥

ਓਇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੌਨਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥

ਓਇ ਜਮ ਦਰਿਆਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯੬)

ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਜੀਓ ਮਿਤਾ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਸਮਾਲੇ ॥

ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਜੀ ਮਿਤਾ ਹਰਿ ਨਿਬਹੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯)

ਮੇਰੇ ਸਾਜਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਮਾਲਿ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਪਰਨ ਹੋਵੈ ਘਾਲੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੨)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਸੁਣਦਿਆਂ, ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ, ਗਿਆਨ ਘੋਟਦਿਆਂ, ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਸ 'ਅੰਤ-ਮਖੀ' ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਅਥਵਾ ਹਉਮੈ-ਵੇੜੇ ਦੂਜੇ-ਭਾਉ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ
ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੁਝੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ-ਬਲ ਰਹੇ ਹਾਂ —

ਜੀਅੜਾ ਅਗਨਿ ਬਰਾਬਰਿ ਤਪੈ ਭੀਤਰਿ ਵਰੈ ਕਾਤੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੫੯)

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਡਿਠੁ ਮੈ ਹਉਮੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੪੧)

ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੯)

ਮਾਇਆ ਮੇਹੁ ਦੁਖੁ ਸਾਗਰੁ ਹੈ ਬਿਖੁ ਦੁਤਰੁ ਤਰਿਆ ਨਾ ਜਾਇ ॥

ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਦੇ ਪਚਿ ਮੁਏ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੭)
 ਹਉਮੈ ਜਲਤੇ ਜਲਿ ਮੁਏ ਭੁਮਿ ਆਏ ਦੁਜੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੩)

ਇਹ ਮਨ ਧੰਧੇ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਮਾਇਆ ਮਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੭੯)

ਹਮ ਕੀਆ ਹਮ ਕਰਹਗੇ ਹਮ ਮਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥

ਕਰਣੈ ਵਾਲਾ ਵਿਸਰਿਆ ਦੜੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਭੂਲਓ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਉਰਝਾਇਓ ॥

ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਓ ਲਾਲਚ ਲਗਿ ਤਿਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਓ ॥ (ਪੰ.-202)

ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਰੇ ਸਤਿਗਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਬਹੁ ਮਾਇਆ ॥

ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਬਹੁ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਆ ॥

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੬੧)

ਇਸ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਦੋ ਮੰਡਲ ਹਨ –

1. **ਆਤਮਿਕ-ਮੰਡਲ** – ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ-ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਲ-ਖਿਲਾਊਂਦਾ, ਲਾਡ-ਲਡਾਊਂਦਾ, ਚੋਜ-ਵਿਡਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ –

ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੮)

ਬੇਗਾਮ ਪੁਰਾ ਸਹਰ ਕੋ ਨਾਉ ॥

ਦੁਖ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀਂ ਤਿਹਿ ਠਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੪੫)

ਸੂਖ ਮਹਲ ਜਾ ਕੇ ਉੱਚ ਦੁਆਰੇ ॥
ਤਾ ਮਹਿ ਵਾਸਹਿ ਭਗਤ ਪਿਆਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੯)

2. ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ – ਇਸ ਮੰਡਲ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ! ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੈ!

ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ –

ਹਨੇਰਾ

ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ

ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਦੂਜਾ ਦੋਇ

ਆਦਿ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਡ-ਪੁਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਛਾਂਈ-ਮਾਂਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ!

ਛੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥

ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ਪਗਹਿ ਤੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੨)

ਅਪੁਸਟ ਬਾਤ ਤੇ ਭਈ ਸੀਧਗੀ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਜਨਈ ॥

ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਰਤਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਓ ਮਲੀਨ ਬੁਧਿ ਹਛਨਈ ॥੧॥

ਜਉ ਕਿਰਪਾ ਗੋਬਿੰਦ ਭਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੨)

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸਾ ਰਚਿਆ
ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ‘ਹੁਕਮ’ ਰੂਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ –

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੂਜੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਛਿਠੋ ਚਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੬੩)

ਨਾਨਕ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭਿ ਰਚੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੫)

ਅਸੀਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਨੌਕਰ ਜਾਂ ਏਜੰਟ (agent) ਰੱਖਦੇ
ਹਾਂ। ਇਹ ਨੌਕਰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਇਣ (dedicated) ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ
ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਏਜੰਟ ਸਾਡੇ ਬੈ-ਖਰੀਦ ਗੋਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ
ਸਾਡੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ (in-tune) ਹੋ ਕੇ ਸਾਡਾ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਮਾਇਆ ਅਥਵਾ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵੱਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਲਾਹੀ ‘ਏਜੰਟ’ ਅਥਵਾ ‘ਜੀਵ’ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ —

આપુ ગાવાએ સેવા કરે તા કિછુ પાએ માનુ ॥ (ખંડ-828)

ਸਤਗੁਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿ ਲਈ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥

ਏਹਾ ਸੇਵਾ ਚਾਕਰੀ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੪)

ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਹਿਸੁ ਹਰਿ ਨਾਵ ਹੈ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਚੜਿਆ ਜਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਵਿਚਿ ਬੋਹਿਬ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੦)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰਿਆ ਜੋ ਤਿਸ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਹੀ ਪਤਿ ਰਖਸੀ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪਚਈ)

ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟ ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੂ ਲਾਇਆ ਤਿਤੂ ਲਾਗਾ ॥ (ਪੰ.-੯੯੧)

ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ‘ਆਪ-ਹੁਦਰੇ’ (out of tune) ਹੋ ਕੇ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ –

ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸਦਾ ਖੁਆਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੧)

ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਕਹ ਕਿਨੀ ਸਖ ਪਾਇਆ ਅੰਧਾ ਅੰਧ ਕਮਾਈ ॥ (ਪੰ.-੧੩੮੭)

ਇਕਿ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਨ ਜਾਣਨੀ ਭਾਈ
ਦੂਜੈ ਭਾਈ ਫਿਰਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੯)

ਜਬ ਲਗੂ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੦੦)

ਤਾ ਕਾ ਹਕਮ ਨ ਬੜੈ ਬਪੜਾ ਨਰਕਿ ਸਰਗਿ ਅਵਤਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੩)

ਸੋ ਗਰਬਾਣੀ ਅਨਸਾਰ ਅਕਾਲ-ਪਰਖ ਨੂੰ –

ਭੁਲਣਾ

三

અનુભૂતિ

Digitized by srujanika@gmail.com

הַלְּבָנִים

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ
ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣਾ

ਹੀ —

‘ਦੂਜਾ ਭਾਉ’

ਅਥਵਾ ‘ਦੂਜਾ-ਦੋਇ’ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੀ —

ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਨਿਸਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ —

ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ-ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ

ਗਿਆਨ-ਘੋਟਦਿਆਂ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ

ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਂ ਲੇਖ ਲਿਖਦਿਆਂ

ਵੀ ‘ਦੂਜੇ-ਭਾਉ’ ਦੀ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ — ਇਸਦੀ ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ
ਨਾਲ ਅੰਤ੍ਰ-ਗਤ ਸੜ-ਬਲ ਰਹੇ ਹਾਂ —

ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਬਸੰਤ ਕੀ ਲਗੈ ਨ ਸੋਇ ॥

ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਦੂਜੈ ਦੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੭੯)

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਾ-ਭਾਉ ਸਾਡੇ —

ਮਨ

ਤਨ

ਖਿਆਲਾਂ

ਵਰਤਾਵੇ

ਜੀਵਨ

ਵਿਚ ਇਤਨਾ —

ਧਸ

ਵਸ

ਰਸ

ਸਮਾ

ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਹੋਈ 'ਦੂਜੇ ਭਾਇ' ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਥਵਾ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੀ
ਝੂਠੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ-

ਉਚੇ-ਸੁਚੇ

ਦੈਵੀ

ਸੁਹਣੇ

ਸੁਖਦਾਈ

ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੇ

ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਨੂੰ -

ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ।

'ਇਹੁ ਮਨ ਜਲਿਆ ਦੂਜੇ ਦੋਏਂ' ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ 'ਇਹੁ ਮਨ' ਦੁਆਰਾ ਸਰਬੱਗ ਮਨ
ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ
ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਵੀ 'ਦੂਜੇ ਦੋਏਂ' ਵਿਚ ਜਲ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਇਸ ਸਰਬੱਗ ਮਨ ਤੋਂ ਪਰੈ ਹੈ
(exempted) ਅਤੇ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ ਵੀ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਿਚ ਦਿਨ-ਰਾਤ —

ਚਿੰਤਾ

ਫਿਕਰ

ਈਰਥਾ

ਦਵੈਤ

ਸਾੜਾ

ਨਫਰਤ

ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੜਦਾ-ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਢੀਠ ਅਥਵਾ ਮਟਰੋੜ ਹੋ
ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਹੋਏ, 'ਹੈ-ਬੂ' ਕਰਦੇ ਵੀ ਇਸ
ਤੋਂ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ, ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ
ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ —

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੀ ਸਭ ਮੁਈ ਸੰਪਉ ਕਿਸੈ ਨ ਨਾਲਿ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਸਭ ਜੋਹੀ ਜਮਕਾਲਿ ॥

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪਈ੩)

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ ਲਾਗੇ ॥
ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਤੈ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ (ਪੰ.-੧੦੬੬)

ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਨੁਕਤਾ ਹੈ – ‘ਜਲਿਆ’

ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਗੁਝੀ ਹੈ ਜੋ

ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਗੁਝੀ ਹੈ ਜੋ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ।

ਗੋਹੇ ਅਬਵਾ ਪਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ, ਇਹ ਗੁਝੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅੱਗ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਲਗਾਤਾਰ ਧੁਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
ਗੁਝੀ ਭਾਹਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨੩)

ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੁਝੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਦਾ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਪੁਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਨੂੰ —

ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ
ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ
ਇਲਾਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ !

ਇਸ ਅਗਨੀ ਦਾ ਅੰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਅੱਗ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ।

ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਵਜ਼ਾ ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਅੱਗ ਤਾਂ ਕੀ ਬੁਝਾਉਣੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਹਾਰੇ ਵਿਚ ਪਾਬੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੁਆਤੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ-ਬਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੁਝਾਵੇ ਕੌਣ?

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੁਜ਼ੀ 'ਦੂਜੇ ਭਾਈ' ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਮੂਨਾ ਸਾਡੇ —

ਘਰਾਂ
 ਪਰਿਵਾਰਾਂ
 ਸ਼ਹਿਰਾਂ
 ਸੂਬਿਆਂ
 ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ

ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ —

ਭਾਈਚਾਰਕ
 ਸਮਾਜਿਕ
 ਧਾਰਮਿਕ
 ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ
 ਝਗੜੇ ਹਨ।

‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੀ ਇਹ ਗੁਝੀ ਅੱਗ ਦੁਨੀਆਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ‘ਭੂਤਾਂ’ ਵਾਂਗ ਚਿਮੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਚੁਆਤੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਇਸੇ ਗੁਝੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅੱਗ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੀ ਇਸ ਗੁਝੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਗਰ ਨੁਸਖਾ ਅਥਵਾ ਇਲਾਜ ਇਉਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਲਤਾ ਦੇਖਿ ਕੈ ਭਜਿ ਪਏ ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੨੧)

ਮਨ ਮੇਰੇ ਗਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਾ ਓਲਾ ॥

ਤੁੜੈ ਨ ਲਾਗੈ ਤਾਤਾ ਝੋਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੭੯)

ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਸੂਖ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ਜਲਤੀ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੦)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ‘ਭੁੱਲ’ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ‘ਯਾਦ’ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ —

ਦੂਖੁ ਤਦੇ ਜਦਿ ਵੀਸਰੈ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਆਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੧੩)

ਤੂੰ ਵਿਸਰਹਿ ਤਾਂ ਸਭੁ ਕੋ ਲਾਗੂ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੩)

ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦)

ਕਲਿ ਤਾਤੀ ਠਾਂਢਾ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੮੮)

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਇਹ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ਜਪਿ ਹਰਿ ਭਵਜਲੁ ਤਰਨਾ ॥ (ਪੰ.-੬੨੦)

‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੀ ਇਹ ਗੁਸ਼ੀ ਅੱਗ ਭਾਵੇਂ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਮਾਰੂ ਸੇਕ ਤੋਂ
ਅਸੀਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਇਹ ਅੱਗ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਾਇਕੀ ਰੰਗਤ,
ਭਾਹ ਅਥਵਾ ਅੰਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਵੱਸ਼ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ –

ਕਾਮ

ਕ੍ਰੋਧ

ਲੋਭ

ਮੋਹ

ਹੰਕਾਰ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ

ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ

ਜੁਲਮ

ਆਦਿ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅੰਗੁਣ –

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ

ਹਉਮੈ

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਦੂਜਾ-ਦੋਇ

ਅਰਥਾਤ – ‘ਰੱਬ ਦੀ ਭੁੱਲ’ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇਸ ‘ਦੂਜੇ-
ਭਾਉ’ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ –

ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਯੋਹੁ ॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ ॥

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੩)

(ਚਲਦਾ.....)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096